

elita^{uz}

Elektron Ilmiy
Jurnal

No.2 (3)
2025

MUNDARIJA

HAKAMLIK SUDI INSTITUTINING TARIXIY NEGIZI VA NAZARIY-HUQUQIY MOHIYATI.....	2
Akrombek Mamadaliyev.....	2
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN MEDIATSIYA JARAYONLARIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI.....	13
Jasurbek Yoqubov.....	13
XALQARO MEDIATSIYA OID XALQARO SHARTNOMALAR HAMDA DAVLATLARARO TUZILGAN BOSHQA KELISHUVLAR.....	20
Xonzodabegim Axrorova.....	20
CHET DAVLAT SUDLARI HAMDA HAKAMLIK SUDLARI QARORLARINI TAN OLISH VA IJRO ETISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	34
Odina Turg'unova.....	34
INTERNET TARMOG'IDAGI HUQUQBUZARLIK TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQIY TAHLILI.....	41
Bonuxon Usmonova.....	41
SPORTCHILARNING NOTO'G'RI XULQI VA HOMIYLIK SHARTNOMALARIDAGI HUQUQIY XAVFLAR.....	50
Ibrohimjon Nabijonov.....	50
DISKVALIFIKATSIYA QO'LLASH JARAYONI: TARTIB-TAOMILLAR VA ME'ZONLAR.....	57
Abdumutal Bozorboyev.....	57
SPORT SHARTNOMALARIDA NEUSTOYKA QO'LLASH ASOSLARI VA TARTIBI..	72
Nurmuhammad Bolliyev.....	72
SPORT TRANSFERLARINING XALQARO HUQUQIY BAZASI.....	77
Dilshod Norqobilov.....	77
KELAJAKNI TARTIBGA SOLISH: O'ZBEKISTON YEVROPA ITTIFOQI VA AQSHNING YURIDIK SUN'IY INTELLEKTGA YONDASHUVLARIDAN QANDAY O'RGANISHI MUMKIN?.....	88
Fazliddin Nasiridinov.....	88
CROSS-BORDER COMPLIANCE: NAVIGATING HIPAA AND GDPR IN DIGITAL HEALTH PLATFORMS.....	94
Feruzbek Madaminov.....	94

KELAJAKNI TARTIBGA SOLISH: O‘ZBEKISTON YEVIROPA ITTIFOQI VA AQSHNING YURIDIK SUN’IY INTELLEKTGA YONDASHUVLARIDAN QANDAY O‘RGANISHI MUMKIN?

Fazliddin Nasiridinov

fazliddinnasriddinov465@gmail.com

Annotatsiya. Sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining yuridik sohalarga kirib kelishi bilan birga, tarafkashlik, shaffoflik yetishmasligi va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi kabi muammolar yuzaga chiqmoqda. Yevropa Ittifoqi (YI) ushbu muammolarga qarshi qat’iy regulyatsiyalarni joriy etgan bo‘lsa, AQShda bu borada bozorni rag‘batlantirishga asoslangan yondashuv kuzatilmoqda. Ushbu maqolada YI va AQShning yondashuvlari tahlil qilinib, O‘zbekiston uchun eng maqbul strategiya taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, yuridik tizim, tarafkashlik, shaffoflik, shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi, regulyatsiya

Kirish

Sun'iy intellekt texnologiyalari yildan-yilga huquqiy sohalarda kengroq qo'llanila boshlamoqda. Sud qarorlarini tahlil qilish, garov va jazoni aniqlash, hatto advokatlik maslahatlari berishgacha bo'lgan jarayonlarda SI vositalari ishtirok etmoqda. Ammo bu jarayonlar bilan birga uch asosiy xavf ham paydo bo'lmoqda: tarafkashlik (bias), shaffoflik yetishmasligi va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi.

1. Tarafkashlik (Bias) muammosi

SI tizimlari tarixiy ma'lumotlar asosida o'rganadi. Agar bu ma'lumotlarda ilgari mavjud bo'lgan diskriminatsion yoki noto'g'ri qarorlar mavjud bo'lsa, sun'iy intellekt ham o'sha xatolarni takrorlaydi. Masalan, AQShda SI tizimi yordamida chiqarilgan garov qarorlarida qora tanli fuqarolarga nisbatan adolatsizliklar aniqlangan — ular oq tanlilarga qaraganda og'irroq jazolangan, bu esa algoritmik tarafkashlikka yaqqol misoldir.

YI tomonidan 2026-yildan kuchga kirishi nazarda tutilgan **“Sun'iy intellekt to'g'risidagi qonun” (AI Act)** ushbu muammoga qarshi quyidagi choralar qo'llanilishi:

- SI ma'lumotlar xotirasi turli xil millat vakillaridan iborat bo'lganlar tomonidan va tarafkashlikdan xoli ma'lumotlar asosida o'qitilishi shartligi;
- Diskriminatsiyani aniqlash va kamaytirish uchun SI ma'lumotlar bazasi muntazam sinovdan o'tkazilishi, xavf tahlili va auditlardan o'tishi lozimligi;
- SI tizim ishlab chiqaruvchilari “risk management system” yaratishi kerak — bu tizimda tarafkashlik aniqlansa, uni bartaraf eta olishi shartligi yuqoridagi aktda qayd qilib o'tilgan

2. Shaffoflik yetishmasligi

Ko'plab SI tizimlari **“black box”** – ya'ni qanday ishlayotgani noma'lum tizimlar sifatida qabul qilinmoqda. Masalan, ChatGPT yoki boshqa yirik til modellari qanday ma'lumotlar asosida qaror chiqarayotganini foydalanuvchi bilmaydi. Bu ayniqsa yuridik sohada muhim — agar bir fuqaro sud qarorini tushunmasa yoki unga e'tiroz bildirsa, bu uning konstitutsion huquqlarini buzilishiga olib keladi.

YI AI Act'ning 13-moddasida yuqori xavfli SI tizimlari uchun quyidagi talablar belgilangan:

- Qanday ishlashi haqida aniq texnik hujjat bo'lishi kerak.
- Foydalanuvchi (sudya, advokat, fuqaro) SI qanday qarorga kelgani haqida axborot olishi shart.
- Chatbotlar, Deepfake yoki odam bilan muloqot qiladigan tizimlar foydalanuvchiga "Siz SI bilan muloqot qilyapsiz" degan ogohlantirish berishi shartligi keltirib o'tilgan.

3. Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi

SI tizimlari ko'pincha yuz ma'lumotlari, ovoz, lokatsiya, biometrik ma'lumotlar kabi shaxsiy va sezgir axborotlarni yig'adi. Bu esa insonning shaxsiy hayotiga tajovuz qiladi. YI SI tizimlariga faqatgina zarur va qonuniy asosda shaxsiy ma'lumotlarni yig'ishi majburiyatini yuklash orqali, ya'ni yuzni aniqlash (facial recognition) faqat:

· Sud qarori bilan, jinoyat oldini olish maqsadida, og'ir jinoyatlarda ma'lumotlar adolatli, aniq va maqsadli yig'ilishi kerakligini ta'kidlamogda.

Shuningdek, 2026-yildan YI Yevropada butunlay taqiqlangan SI ishlatish usullarini qayd qilib o'tgan:

- Jamoat joylarida jonli yuzni aniqlash
- Hukumat tomonidan ijtimoiy reyting (social scoring)
- Odamlarni manipulyatsiya qiluvchi SI
- Maktablar va ish joylarida "emotion recognition"
- Internetdan ruxsatsiz yuz ma'lumotlarini yig'ish;

AQShning yondashuvi

AQShda SI regulyatsiyasi bo'yicha yagona federal qonun mavjud emas. Biroq, ayrim shtatlar va federal agentliklar tomonidan turli yondashuvlar mavjud:

- NIST (National Institute of Standards and Technology) tomonidan ishlab chiqilgan "AI Risk Management Framework" SI tizimlarining ishonchliligini ta'minlashga qaratilgan.
- "Algorithmic Accountability Act" kompaniyalarni SI tizimlarining tarafdashlik va samaradorligini baholashga majbur qiladi.
- "American Privacy Rights Act" foydalanuvchilarga o'z ma'lumotlariga kirish, ularni o'zgartirish yoki o'chirish huquqini beradi.

O'zbekiston uchun tavsiyalar

Ko'rishimiz mumkinki, YIning ushbu akti, **Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)**, sun'iy intellektdan kelishi mumkin bo'lgan uchta holatni tartibga solgan, Amerika Qo'shma Shtatlari esa hozirda sun'iy intellektni huquqiy jihatdan tartibga solishga emas, ko'proq bozorni rivojlantirishga harakat qilmoqda, shunday bo'lsada, Qo'shma Shtatlar YI singari SI bozori uchun maxsus regulatsiya ishlab chiqishdan ko'ra, har bir tarmoq bo'yicha maxsus normalar va maslahatlar ishlab chiqmoqda. O'zbekiston qonun tizimida esa, sun'iy intellekt tomonidan sodir etilgan huquqbuzarlik yoki jinoiy harakatlar uchun tegishli javobgarlikni belgilash masalasi ochiq turibdi. Shunga qaramay, Oliy Majlis Qonunchilik palatasining 2025-yil 15-apreldagi majlisida sun'iy intellektni qo'llash orqali yuzaga keladigan munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan qonun loyihasi birinchi o'qishda konseptual jihatdan muhokama qilindi. Qonun loyihasini taqdim etgan deputat Shahnoza Xolmaxmatovaga ko'ra, 2023-yilda O'zbekistonda sun'iy intellekt yordamida qayta ishlangan noqonuniy materiallarni tarqatish bo'yicha 1129 ta, 2024-yilda 3553 ta holat qayd etilgan. Fuqarolarning ishonchiga kirish uchun boshqa shaxslarning ovozlari va tasvirlaridan foydalanilgan. Bu esa sun'iy intellekt ustida qonunchilik hujjatlariga tegishli o'zgartirishlar kiritishni talab qiladi.

O'zbekiston SI texnologiyalarini yuridik tizimga integratsiya qilishda asosiy o'rinni albatta, Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-358-son qarori turadi, unda 2030-yilga qadar ustuvor rivojlantirish sohalari ajratilgan. Muallif, O'zbekiston huquq tizimi uchun YI singari umumiy, majburiy qonun hujjati zarur emas deb hisoblaydi, lekin yuqoridagi 3 ta sun'iy intellektning xavfini nazorat qilish uchun quyidagi takliflarni beradi:

- YI AI Act'ga o'xshash tarzda yuqori xavfli SI tizimlarini aniqlash va ular uchun qat'iy talablar belgilash.
- SI tizimlarining ishlash mexanizmini tushunish va foydalanuvchilarga bu haqida ma'lumot berish majburiyatini joriy etish.
- Shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va qayta ishlash bo'yicha aniq qoidalarni

belgilash.

- SI tizimlari tomonidan yuzaga kelgan zararlar uchun javobgarlikni aniqlash va tegishli choralarni ko‘rish.

Xulosa

Sun’iy intellekt texnologiyalarining yuridik sohalarda qo‘llanilishi katta imkoniyatlar bilan birga, muhim xavf-xatarlarni ham keltirib chiqaradi. YI va AQShning yondashuvlari O‘zbekiston uchun muhim tajriba bo‘lib xizmat qilishi mumkin. O‘zbekiston SI texnologiyalarini yuridik tizimga integratsiya qilishda ehtiyotkorlik va qonunchilik asosida harakat qilishi zarur.

References

1. European Commission. (2021). *Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*. Brussels. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>
2. Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). *The global landscape of AI ethics guidelines*. *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389–399.
3. Mittelstadt, B. (2017). *The ethics of algorithms: Mapping the debate*. *Big Data & Society*, 4(2), 1–20.
4. Crawford, K., & Paglen, T. (2019). *Excavating AI: The politics of images in machine learning training sets*. *International Journal of Communication*, 13, 3994–4013.
5. European Parliament. (2023). *EU AI Act: First regulation on artificial intelligence*. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>
6. National Institute of Standards and Technology (NIST). (2023). *AI Risk Management Framework (AI RMF 1.0)*. U.S. Department of Commerce.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). *Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida PQ-358-sonli qaror*.
8. **Bozarov, S. S.** (2023). *Sun’iy intellekt doirasida huquqiy javobgarlik (ilmiy ish)*. Tashkent davlat yuridik universiteti, 6(1), 20-29.